מנהיגו ואוי לה לספינה שאבד קברניטא [א][1] והמתנשא לכל לראש אמר רב חנן בר רבא אמר רב אפי' ריש גרגותא משמיא מוקמי ליה אמר רב חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה חס ושלום שאפי' מצאו סובין לא יצאו ואלא מפני מה נענשו שהיה להן לבקש רחמים על דורם ולא בקשו שנאמר [2] בזעקך יצילוך קבוציך אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [א] לא שנו אלא מעות בזול ופירות ביוקר אבל מעות ביוקר אפי' עמדו ארבע סאין בסלע יוצאין (סימן סלע פועל חרובא טליא אמרין) [ב] דאמר ר' יוחנן נהירנא כד הוו קיימין ארבע סאין בסלע והוו נפישי נפיחי כפן בטבריא מדלית איסר ואמר רבי יוחנן נהירנא כד לא הוו מיתגרין פועליא למדנח קרתא מריח פיתא מייתין ואמר רבי יוחנן נהירנא כד הוה בצע ינוקא חרובא והוה נגיד חוטא דדובשא על תרין דרעוהי ואמר ר' אלעזר נהירנא כד הוה נטיל עורבא בשרא ונגיד חוטא דמשחא מריש שורא ועד לארעא ואמר רבי יוחנן נהירנא כד הוו מטיילין טליא וטלייתא בשוקא כבר שית עשרה וכבר שב עשרה ולא הוו חטאן ואמר ר' יוחנן נהירנא כד הוו אמרין בי מדרשא דמודי להון נפיל בידיהון דמתרחיץ עליהון דיליה דילהון: כתיב [3] מחלון וכליון וכתיב [4] יואש ושרף רב ושמואל חד אמר מחלון וכליון שמן ולמה נקרא שמן [ג] (שרף ויואש) יואש שנתיאשו מן הגאולה שרף שנתחייבו שריפה למקום וחד אמר יואש ושרף שמן ולמה נקרא שמן מחלון וכליון מחלון שעשו גופן חולין וכליון שנתחייבו כליה למקום תניא כמאן דאמר מחלון וכליון שמן דתניא מאי דכתיב [4] ויוקים ואנשי כוזיבא ויואש ושרף אשר בעלו למואב וישבי לחם והדברים עתיקים ויוקים זה יהושע שהקים שבועה לאנשי גבעון ואנשי כוזיבא אלו אנשי גבעון שכזבו ביהושע ויואש ושרף אלו מחלון וכליון ולמה נקרא שמן יואש ושרף יואש שנתיאשו מן הגאולה שרף שנתחייבו שריפה למקום אשר בעלו למואב שנשאו נשים מואביות וישבי לחם זו רות המואביה ששבה ונדבקה בבית לחם יהודה והדברים עתיקים דברים הללו עתיק יומיא אמרן [ד] [דכתיב [5] מצאתי דוד עבדי וכתיב [6] שתי בנותיך הנמצאות]: [7] המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם המה היוצרים אלו בני יונדב בן רכב שנצרו שבועת אביהם יושבי נטעים זה שלמה שדומה לנטיעה במלכותו וגדרה זו סנהדרין שגדרו פרצותיהן של ישראל עם המלך במלאכתו ישבו שם זו רות המואביה שראתה במלכות שלמה בן בנו של בן בנה שנאמר [8] וישם כסא לאם המלך וא"ר אלעזר לאמה של מלכות ת"ר [9] ואכלתם מן התבואה ישן בלא סלמנטון מאי בלא סלמנטון רב נחמן אמר בלא רצינתא ורב ששת אמר בלא (א) שדיפא תניא כותיה דרב ששת תניא כותיה דרב נחמן תניא ואכלתם ישן יכול יהו ישראל מצפין לחדש מפני ישן שכלה ת"ל [9] עד בא תבואתה עד שתבא תבואה מאליה תניא כותיה דרב ששת ואכלתם מן התבואה ישן יכול יהו ישראל מצפין לחדש מפני ישן שרע ת"ל עד בא תבואתה עד שתבא תבואה מאליה ת"ר [10] ואכלתם ישן נושן מלמד שכל המיושן מחבירו הוי יפה מחבירו ואין לי אלא דברים שדרכן ליישנן דברים שאין דרכן ליישנן מנין ת"ל ישן נושן מכל מקום וישן מפני חדש תוציאו מלמד שהיו אוצרות מלאין ישן וגרנות מלאין חדש והיו ישראל אומרים היאך נוציא זה מפני זה אמר רב פפא כל מילי עתיקא מעליא לבר מתמרי ושיכרא והרסנא:

הדרן עלך המוכר את הספינה

(מנהיגו) **קברינטא.** המוליך את הספינה: **ריש גרגותא.** שר הממונה על הבורות מי ידלה ממנו היום להשקות שדותיו ומי למחר ושררה קטנה היא. ומדכתיב לך ה' הממלכה והמתנשא יליף לה כלומר על ידך המתנשא לכל דבר אפי' לגרגותא לראש הוא על פיך: **בזעקך יצילוך קבוציך.** ע"י שתזעק לקבץ הנדחים תנצל: **אבל מעות ביוקר.** שהפרקמטיא זלה מאד יוצאין כדמפרש טעמא לקמיה: **נהירנא.** זכורני: **מדלית איסר.** לקנות בו לחם: **מריח פיתא מייתין.** שרוח מערבית מנשבת ומביאה ריח הפת שהוא טוב מאד למזרח העיר ומייתין מתוך ריח טוב מרובה כן נראה בעיני. ויש מפרש מתוך תאות רעבון: **מטיילין.** משחקין: **טליא וטלייתא.** נער ונערה: **דמודי להון.** לעובדי כוכבים מתרלה להן במה שאומרים נפיל בידיהון אלא כל דבריהן יסתור: **דמתרחיץ.** בוטח. שע"י שמתגלה להן נוקמין כל מה שיודעין משלו כדכתיב בחזקיה ויראם את [כל] בית נכאתו וגו' (מ"ב כ): **יואש ושרף.** בדברי הימים: **שנתחייבו כליה.** על שיצאו מא"י: **חולין.** חו"ל ארץ טמאה היא: **מאי דכתיב ויוקים ואנשי כוזיבא וגו'.** בני יהודה קא חשיב ואזיל בדברי הימים ואיכא למימר דכל הני דקחשיב משבט יהודה היו מצד האם או מצד האב: **זה יהושע.** ושמא אמו מיהודה כדכתיב נמי איש יהודי [ה] אמו מיהודה (מגילה דף יב:): **ואנשי כוזיבא.** הכי קאמר מי שהקים שבועה לאנשי כוזיבא דהיינו יהושע אבל אנשי כוזיבא לא משבט יהודה הם שהרי כנענים היו שכזבו ביהושע: **אלו מחלון וכליון.** שהיו משבט יהודה בני אלימלך בן נחשון: **שנתיאשו מן הגאולה.** שיגאלם הקב"ה מן הרעב כדכתיב[ו] כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם סבורים היו שלא יפקדם: **זו רות המואביה.** שנקראת על שבט יהודה כלומר בנים שיצאו ממנה:

דברים הללו. שאלו מחלון וכליון לחו"ל ועי"ז כך באה רות ונשאת לבועז ונולדו מלכי בית דוד: **עתיק יומין אמרן.** מאתו יצאו כנושים: **שבועת אביהם.** שלא לשתות יין ולא לבנות בתים כדכתיב (ירמיה לה): **לנטיעה.** הלוך וגדול כדכתיב (דה"א כט) ועל כסא ה' למלך: **שגדרו.** לעשות סייג לתורה: הכי גרסי' **במלכותו של שלמה בן בנו של בן בנה.** כלומר שלמה בן דוד שהוא בנו של ישי שהוא בן עובד בנה: **לאמה של מלכות.** שיצאו ממנה כל המלכים: **בלא סלמנטון.** דסלמנטון אין מניח ליישן התבואה אלא מרקיבה: **רצינתא.** תולעת המרקיב את התבואה: **שדיפא.** מתחממת התבואה ואין יכולה להתיישן: **מצפין לחדש כו'.** דהכי קאמר קרא ואכלתם מן התבואה ישן עד קרוב לימות הקציר ולא עד בכלל: **שכלה.** היינו ע"י רצינתא שמרקיבה ומכלה אותה: **עד שתבא מאליה.** שתתבשל התבואה יפה ולא יהו צריכין להקדים קציר ולעשות קליות: **ישן שרע.** היינו שדיפה אבל שלם הוא הגרעין אלא שמתחמם: הכי גרסי' **ואכלתם ישן מלמד שכל המיושן וכו'.** דמשמע הישן יאכלו ויניחו החדש להתיישן: **דרכן ליישנן.** חטה ויין: **אין דרכן ליישנן.** כגון מיני פירות שמרקיבין: **ת"ל ישן נושן מכל מקום.** שנה הכתוב להודיע שבא"י שאפי' אותן שאין דרכן ליישנן יתיישנו ויתקיימו: **היאך נוציא כו'.** דהכי משמע וישן מפני חדש תוציאו בעל כרחכם שלא יהיה לכם מקום להצניע החדש ואע"פ שהישן טפי מעלי יוציאוהו מפני החדש שהחדש ראוי להתיישן טפי מן הישן שכבר נתיישן: **עתיקא.** ישן: **הרסנא.** דגים קטנים:

הדרן עלך המוכר את הספינה

עין משפט נר מצוה

קנט א מיי' פ"ד מהל' מלכים הלכה ט סמג לאוין רכ:

◆

רבינו גרשום

שאבד קברניטה. הספן המנהיגה: ריש גרגותא. שממונה על הדולין: משמי. פוסקין לו אותו שררות: שאפי' מצאו מחלון וכליון סובין. שיוכלו להתפרנס לא היו יוצאין מא"י לחו"ל: שנאמר בזעקך יצילוך קבוציך. כלומר כשתזעק ותתפלל על קבוציך הנקבצים עמך בעירך מיד אתה נענה ותהיה אתה ניצול עמהן שזכותן מסייעתך: אמר ר' יוחנן לא שנו. דאין יוצאין אלא מעות בזול ופירות ביוקר: נהירנא. כלומר זכור אני: מדלית איסר. שלא היה להן מעות ליתן: למדנה קרתא מריח פיתא. שלא היו רוצין להשכיר עצמן לאחרים למזרח העיר מפני כי רוח מערבית קשה הוא והיה מוליך רוח הפת למזרח העיר והיו פועלין מריחין ריח הפת ומצטערין שלא היה להן מה לאכול ומתים ברעב: על דרעוהי. מרוב זבת חלב ודבש: חוטא דמשחא. מרוב שמניות שבו: וכתיב בדברי הימים יואש ושרף שנתיאשו מן הגאולה. שלא בטחו בהקב"ה שיגאלם מן רעב: שנתחייבו שריפה למקום. על שיצאו מא"י ומתו מזי רעב: שנעשו עצמן כחולין. שיצאו מארץ קדושה: עתיק יומיא. זה המקום שגזר ואמר עליהן שיתגלגלו בגלגול זה שיצא מהן דוד: ותמה המוריה. א) כל אלו בפסוק אחד שנצרו שבועת אביהם שלא שתו יין שהיו ב) סנהדרין למלך במלכותו: לאמה של מלכות. זו רות שיצא ממנה מלכות: בלא רצינתא. שלא יאכלוה תולעים: בלא שדיפא. כמו שדפון: עד שתבא מאליה. שלא תהיו מתאוים לחדשה לפי שאותה שתחת ידיכם טובה היא שלא יאכלוה תולעים ואינו כלה: מפני ישן שרע. שנלקית בשדפון. עד שתבא מאליה. שלא תחושו לחדשה מפני הישנה שהוא טובה: ומנין. שהיא טובה: ת"ל ג) ישן נושן. כלומר היאך נוציא זה הישן הטוב מפני החדש:

הדרן עלך המוכר את הספינה

א) נראה דחסר כאן איזה תיבות וצ"ע. ב) נראה מזה שגי' אחרת היה לו בגמ' כאן. ג) אולי צ"ל ת"ל וישן מפני חדש תוציאו כלומר וכו'.

מסורת הש"ס

א) [ברכות נח. ע"ש], ב) תענית יט:, ג) [צ"ל יואש ושרף], ד) נ"ח, ה) [אסתר ב], ו) [רות א],

◆

תורה אור השלם

1 לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: דברי הימים א כט יא

2 בְּזַעֲקֵךְ יַצִּילֻךְ קִבּוּצַיִךְ וְאֶת כֻּלָּם יִשָּׂא רוּחַ יִקַּח הָבֶל וְהַחוֹסֶה בִי יִנְחַל אֶרֶץ וְיִירַשׁ הַר קָדְשִׁי: ישעיהו נז יג

3 וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נָעֳמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן אֶפְרָתִים מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שְׂדֵי מוֹאָב וַיִּהְיוּ שָׁם: רות א ב

4 וְיוֹקִים וְאַנְשֵׁי כֹזֵבָא וְיוֹאָשׁ וְשָׂרָף אֲשֶׁר בָּעֲלוּ לְמוֹאָב וְיָשֻׁבִי לָחֶם וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִים: דברי הימים א ד כב

5 מָצָאתִי דָּוִד עַבְדִּי בְּשֶׁמֶן קָדְשִׁי מְשַׁחְתִּיו: תהלים פט כא

6 וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת אִשְׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר: בראשית יט טו

7 הֵמָּה הַיּוֹצְרִים וְיֹשְׁבֵי נְטָעִים וּגְדֵרָה עִם הַמֶּלֶךְ בִּמְלַאכְתּוֹ יָשְׁבוּ שָׁם: דברי הימים א ד כג

8 וַתָּבֹא בַת שֶׁבַע אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְדַבֶּר לוֹ עַל אֲדֹנִיָּהוּ וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ לִקְרָאתָהּ וַיִּשְׁתַּחוּ לָהּ וַיֵּשֶׁב עַל כִּסְאוֹ וַיָּשֶׂם כִּסֵּא לְאֵם הַמֶּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לִימִינוֹ: מלכים א ב יט

9 וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן: ויקרא כה כב

10 וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ: ויקרא כו י

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' בלא שדיפא כ"כ ס"א שרפה:

◆

מוסף רש"י

והמתנשא לכל לראש. לכל הקם להיות לראש הוא מתנשא, כלומר שהוא גוזר ומעמידו (ברכות נח.). ריש גרגותא. כו', הממונה על החופרין חפירות למלאותן מים כדי להשקות בהן שדותיהן (שם). מדלית איסר. מאין מעות (תענית יט:).

הדרן עלך המוכר את הספינה